

Секція 2

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ

АВТУХОВ Костянтин Анатолійович,

*асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Юридична академія України імені Ярос-
лава Мудрого», кандидат юридичних наук*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Уже тривалий час у науці кримінально-виконавчого права розглядають можливість упровадження інституту пробації. Однак останнім часом це питання вийшло за межі наукових дискусій, і про зазначений інститут почали зазначати в офіційних програмних документах. На розгляді Парламенту знаходяться декілька законопроектів, що присвячені вказаному питанню [1; 2; 3]. Зазначені проекти викликають низку концептуальних, змістовних та техніко-юридичних зауважень, тому потребують суттєвого доопрацювання з огляду на існуючі передумови впровадження служби пробації в Україні. Розглянемо окремі дискусійні питання.

1. По суті цими проектами пропонується перетворити нині існуючу кримінально-виконавчу інспекцію у службу пробації. Однак при цьому не враховано вітчизняну правову традицію та специфіку такого органу, як кримінально-виконавча інспекція в українському контексті. Зазначений орган виконує низку покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, в той час як пробація має на меті випробування особи, яка вчинила злочин, що замінює можливе відбування покарання в установі виконання покарань, а також допомогу цій особі в її влаштуванні у суспільстві.

Реалізація таких об'ємних функцій та ще й у поєднанні із виконанням покарань одним і тим же органом навряд чи можлива, а тому потребує більш виваженого організаційного підходу, що полягав би в розподілі відповідних функцій між окремими підрозділами пробаційних інспекцій на місцях або створення окремого органу для виконання не властивих службі пробації завдань. Таким чином пропозиція створення «комплексного органу», який зміг би реалізовувати усі зазначені в проектах завдання може спричинити проблеми в ефективності здійснення пробаційних заходів, викривлення її оригінальної природи, що, у свою чергу, лише дискредитує службу пробації як ефективний засіб боротьби зі злочинністю.

2. Також проектами не передбачено дуже необхідного для ефективної, з точки зору досягнення цілей пробації, форми роботи, яка полягає у підготовці додаткової досудової доповіді стосовно особи, яка порушила правила пробації (мова йде саме про додаткову доповідь, яка складається саме щодо

особи, відносно якої до цього вже було застосовано пробацію і яка порушила висунуті вимоги). Така доповідь, як свідчить зарубіжний досвід, також мала б містити висновки офіцера пробації про оцінку ризиків та небезпечність подальшого залишення особи в суспільстві. Варто зазначити, що це важливий напрям, який надає можливість існування служби пробації у сучасному виді та досягнення тих позитивних цілей, що стоять перед нею. Це пов'язано з тим, що незважаючи на порушення правил пробації, особа часто все ще залишається цілком безпечною для суспільства і направлення її для відбування покарання може лише нашкодити суспільству. З огляду на це потребують зміни й окремі положення КК України, наприклад, ч. 2 ст. 78.

3. Відомо, що однією із головних рис пробації є поєднання нагляду та допомоги особі, яка піддається пробації. Однак проектами не передбачено можливостей для втілення ідеї допомоги відповідним «клієнтам» пробації, особливо тим, які звільнені від відбування покарання з випробуванням. Тому запропонований вигляд служби пробації за цією ознакою також суттєво відрізняється від його класичних прикладів.

Окрім концептуальних зауважень, проекти викликають низку прикладних питань щодо закріпленого регулятивного потенціалу норм про діяльність служби пробації. Виходячи з вимог до обсягу даної публікації зупинимось лише на розгляді проекту Закону «Про службу пробації» [1].

4. Так, у п. 1 ч. 1 ст. 1 зазначеного законопроекту наводиться наступне визначення: «пробація – це сукупність наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються за рішенням суду до осіб, підозрюваних, обвинувачуваних або визнаних судом винними у вчиненні кримінальних правопорушень невеликої або середньої тяжкості». Наведене визначення видається неповним з огляду на те, що в проекті передбачено досудову пробацію, для застосування якої не потрібно рішення суду. Наприклад, за зазначеним проектом для забезпечення прокурора досудовими доповідями щодо осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності, не вимагається рішення суду, а достатньо лише його письмового запиту.

5. Запропоноване поняття пробації не узгоджується із такою її функцією, як виконання окремих видів покарань, про що йдеться в самому тексті закону, адже таку діяльність не можна віднести лише до наглядових чи соціально-виховних заходів, оскільки виконання покарання полягає у реалізації правообмежень, що є змістом покарання. Окремо зазначимо, що наведене розуміння пробації є доволі широким і під нього підходить діяльність, що проводиться стосовно осіб, засуджених до позбавлення волі, адже до них так само за рішенням суду та відповідно до закону застосовується система наглядових та соціально-виховних заходів. Отже, до засуджених осіб, які відбувають покарання, наприклад, у виправних колоніях, за цією дефініцією застосовується не що інше як пробація.

6. Окремим питанням є приведення у відповідність до чинного законодавства термінологічного апарату Проекту. Більш доречним є використання терміну «запобігання», як це робиться в КК України, а не «попередження», відповідно замість «рецидивна злочинність» – «рецидив злочинів», як про це зазначено у ст. 34 КК України.

7. Потребує деталізації, або додаткового роз'яснення, що слід розуміти під принципом «неупередженості», про який зазначено у ст. 5 законопро-

екту, адже не зрозуміло, про неупередженість до чого йдеться (до клієнтів пробації, до підлеглих, до громадських організацій, керівництва). Наукою кримінально-виконавчого права зазначений принцип не розглядався. Аналогічні зауваження стосуються принципу «відкритості, прозорості та підзвітності». Прозорість є фізичною властивістю, а не юридичною категорією, тому використання подібних термінів варто уникати, або наводити їх тлумачення.

8. У ч. 2 ст. 8 зазначається, що при вирішенні питання про застосування до особи пробації суд бере до уваги характеристику особи підсудного та характер скоєного кримінального правопорушення, а також інші психологічні та соціальні характеристики, які містяться у досудовій доповіді служби пробації. При цьому не враховуються положення КК України, що передбачають також такі обставини, що мають братися до уваги при призначенні покарання, як ступінь тяжкості (а не характер злочину). Крім того більш вдало використовувати замість терміну «скоєння злочинів» словосполучення «вчинення злочинів», як це зазначено в КК України.

9. У ст. 9 Проекту, яка має назву «Обмеження, обов'язки та зобов'язання, що покладаються на особу, до якої застосовано пробацію», зазначається, що особа, до якої застосовано пробацію, зобов'язана дотримуватися загально-визнаних правил поведінки в суспільстві, вести правослужняне життя і не вчиняти правопорушень..., однак вказані вимоги слід віднести до загально-громадянських обов'язків кожної особи, тому видається, що подібне його дублювання у спеціальному законі є недоречним.

10. Стаття 11 законопроекту, яка має назву «Служба та чисельність Державної служби пробації», встановлює: «служба пробації є урядовим органом державного управління, який проводить соціальну, виховну та профілактичну роботу з особами, до яких застосовано пробацію, та здійснює нагляд за ними з метою забезпечення суспільства». Варто зазначити, що на сьогодні кримінально-виконавча інспекція окрім виконання покарання займається також діяльністю, яка не пов'язана безпосередньо з виконанням покарань, наприклад направлення для відбування покарання осіб, які засуджені до обмеження волі, і відповідно їх не можна віднести до осіб «до яких застосовано пробацію». Таким чином майбутня служба пробації буде виконувати набагато ширший перелік робіт, ніж коло, визначене у наведеній статті. Крім того, на наш погляд, в самій назві статті зроблена помилка. Видається, що замість слова «Служба» має бути зазначено «Структура».

11. Помітними є розбіжності у розумінні пробації згідно зі ст. 21 та ст. 11 запропонованого Проекту, адже у ст. 11 профілактика є напрямом роботи, паралельно з соціальною і виховною, а у ст. 21 профілактика вказується як мета проведення виховної та соціальної роботи. Доцільно виробити єдине розуміння з цього питання.

Зазначимо, що всього під час аналізу тексту наведених законопроектів нами було сформульовано 68 зауважень, вище подано лише окремі з них.

Отже, інститут пробації є доволі цікавим і перспективним, однак за сучасних умов його впровадження слід визначити передчасним, у випадку ж коли законодавець все ж визнає за необхідне прийняти запропоновані до розгляду закони без їх ґрунтовного перероблення, врахування зазначених

нами зауважень зможе децю покращити правове регулювання досліджуваного інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Закону про службу пробації // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=45301. – Загол. з екрану.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження служби пробації) // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=45299. – Загол. з екрану.
3. Проект Закону про пробацію // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=45499. – Загол. з екрану.

БАСИСТА Ірина Володимирівна,

начальник кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності факультету громадської безпеки та соціальної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

ГУЦУЛЯК Микола Ярославович,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності факультету громадської безпеки та соціальної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОМИЛУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Безумовною є константа, що правовий режим відбування покарання передбачає певні обмеження прав та свобод засудженої особи за рішенням суду з урахуванням положень окремих законів, а тому її право на клопотання про помилування є особливим правом з огляду на те, що реалізується воно особою у специфічному правовому становищі. Саме встановлення режиму реалізації цього права на рівні норм законодавчого акту, починаючи від закріплення у законі переліку суб'єктів, які можуть клопотати про помилування, може забезпечити гарантії його реалізації та закріпить системність правозастосування.

У своїй роботі ми спробуємо проаналізувати окремі питання використання та забезпечення реалізації окремими категоріями засуджених права на помилування в Україні, використовуючи підготовлений В.Р. Мойсиком законопроект «Про порядок здійснення Президентом України помилування» № 11392 від 05.11.2012 року (далі законопроект), який відкликаний 12.12.2012 року. Без заперечень можна стверджувати, що вищевказаний проект закону автором розроблений з метою встановлення законодавчих гарантій реалізації засу-